

М. В. Савчук

Гуцули

ГУЦУЛИ – назва гірських українців, які народилися у селах і містечках [Гуцульщини](#). Розмовляють гуцул. діалектом української мови, у якому простежуються прадавні мовні форми, споріднені з мовою пд. слов'ян (хорватів, сербів, болгарів), а також привнесеними словами волоської (румун.) мови. 1997 у Львові опубл. короткий словник «Гуцульські говірки», львів. науковці працюють над кількатом. словником гуцул. діалекту. Уперше назву «Гуцул» як ім'я зафіксовано у грамоті молд. воєводи Штефана слугам своїм Михайлові та його братові Гуцулу на володіння половиною села Керненці (11 березня 1494, м. Сучава, нині Румунія). В Україні вперше слово «Гуцул» як прізвище згадується 1745 в інвентар. книгах с. Спас (нині Коломий. р-ну Івано-Фр. обл.); а як заг. назва слово «гуцул» зафіксовано 1754 в Язловец. актах, де йдеться про жінку-гуцулку, яка підпалювала будинки й фільварки польс. панів. Слово «гуцул», як і етногр. група гірських українців, надзвичайно давнє і корінням сягає праукр. часів. Існує чимало версій, гіпотез і припущень щодо походження назви «гуцул», серед яких на найбільшу увагу заслуговують дві. Перша – від чол. імені Гуц(ул) у племен білих хорватів, які в дотатар. часи (до 11 ст.) заселяли тер. сучас. Гуцульщини і мали відомий рід із коренем «гуц». Друга – від великого роду білих хорватів – гуців, який змішався з племенами уличів, які у 10 ст. під тиском печенігів і половців відступили на Прикарпаття і в Карпати. Цікаво, що колись слово «гуцул» у самих горян вважалося принизливим, і вони казали, що гуцулів слід шукати десь далі, вище в горах. Самі ж себе називали «ирщеними» – охрещеними. Можливо, теперішні гуцули не є нащадками тих давніх гуцулів з білих хорватів, а лише успадкували їхню самоназву. Можливо, їх так нарекли румуни (волохи), які могли пам'ятати давніх войовничих сусідів – гуців, додавши при цьому притаманне їм закінчення «ул». Із румунської «гуц» – «розбійник», тому українці-горяни природно обурювалися, коли їх називали гуцулами. Хоча така версія також небезпідставна. Заплутали цю проблему переважно чужоземні історики, письменники, краєзнавці, які, не вивчивши достеменно Гуцульщини, не знаючи гуцул. діалекту укр., румун. й хорват. мов, робили різні висновки і помилкові припущення. Мав рацію І. Франко, коли писав: «Досить вже написано про гуцулів, хоч велика частина авторів замість дати нам докладний опис життя, мови, звичаїв і вірувань гуцульських, воліли запускатися в темні лабіринти домислів про їх походження, будуючи поверхові замітки». Досі не описано цей укр. субетнос: антропологію, археол. й істор. пам'ятки,

культурну спадщину, традиції, мікротопоніміку кожного села; не зібрано прізвища, прізвиська й прозиванки, говірки сіл і містечок; науковці слабо вдаються до порівнял. аналізів, боячись вийти за укр. межі цієї проблеми. Знач. поступ у дослідж. Гуцульщини зроблено остан. роками. Зокрема це стосується походження самої назви «гуцул». Відомо, що 1890 в Галиц. Гуцульщині проживало 60 тис. Г. Краєзнавці й історики називали різну кількість гуцул. сіл і містечок, однак майже ніколи не подавали кількості населення Гуцульщини. На Гуцульщині у 2000 проживало понад 420 тис. осіб. Г. уславили себе нац. героями: опришки і нар. провідники (І. Пискливий, М. Бойчук, Д. Марусяк, М. Штолюк, О. Довбуш, В. Баюрак, Л. Кобилиця, Ю. Соломійчук та ін.), січові стрільці (Гуцул. сотня УСС, Гуцул. курінь УГА), повстанці (тактич. відтинок «Гуцульщина» УПА, Гуцул. курінь УПА). На Гуцульщині народилися письменники Ю. Федькович, *М. Павлик*, *П. Шекерик-Доників*, О. Манчук, Д. Хоров'юк, *Марко Черемшина*, *М. Матіїв-Мельник*, *Д. Павличко*, В. Герасим'юк, *М. Влад*, *Р. Іваничук*, *М. Матіос*, *Т. Мельничук*, *В. Портяк*, *І. Малкович*; музиканти й співаки – нар. арт. України *В. Попадюк*, *М. Стеф'юк*, *В. Ватаманюк*, *Н. Яремчук*, *О. Гавриш*, засл. працівники культури України – І. Арсенич, *Д. Біланюк* та Р. Кумлик, фольклорист М. Тимофіїв; кіноактор *В. Симчич*, засл. арт. України *О. Затварська* і *М. Савчук*, науковці, спортсмени, працівники галузей нар. господарства. Гол. осідок – у смт Верховина Івано-Фр. обл. Тут від 1990 виходила газета, а згодом ж. «Гуцульщина», від 1996 – «Гуцульський календар». 1993 на Івано-Франківщині відбувся 1-й світ. конгрес Г. Від 1991 Г. щороку збираються на Гуцул. фестивалі. Проведено 20 наук.-практ. міжнар. і регіон. конференцій. Наукові дослідження Г. здійснюють: філія НДІ українознавства Міністерства освіти і науки України (смт Верховина Івано-Фр. обл.), Гуцул. освітян. рада, Косів. інститут приклад. і декор. мистецтва. Всеукр. об'єднане товариство «Гуцульщина» має осередки у Львові, Києві, Івано-Франківську, Тернополі, Коломиї, Вижниці, Путилі, Косові, Надвірні, Рахові, Яремчі. Велику роботу задля збереження гуцул. самобутності та поширення слави про Г. проводять вихідці з Гуцульщини на еміграції. Створ. товариства: 1953 – ім. О. Довбуша (м. Буффало, США), 1964 – «Черемош» у Філядельфії (США), 1965 – Гуцул. осередок у Чикаго, Св. Юрія Переможця у Торонто, «Прут» у Гамільтоні (Канада), «Верховина» у Нью-Йорку, «Гуцульщина» у м. Волтгем Еббі (Велика Британія). 1975 у США проведено Всегуцул. з'їзд і створ. Укр. світ. об'єдн. гуцулів (1975–93). Згодом утвор. Об'єдн. гуцулів 3х діаспори (1993–2001). Відбулося 12 Всегуцул. з'їздів. Г.-емігранти у Торонто видали 64 числа часопису «Гуцульщина» (1985–2001); Г.-емігранти видавали у м. Волтгем Еббі часопис «Трембіта» (1969–73); від 1967 у Чикаго виходить ж. «Гуцулія». Г. з діаспори на чолі з *М. Домашевським* подарували читачам перші три томи «Історії Гуцульщини»; перші дві книжки «Гуцульські бібліотеки», платівку «Гуцульщина в пісні й музиці» (Філадельфія, 1963), фотоальбом «Гуцульщина» (Філадельфія, 1998). У Румунії культурно-просвітн. життя серед українців-Г. організовують Сучав. і Марамуреш. повітові відділ. Союзу українців Румунії, громад. організація «Гуцули» (голова – Д. Коренюк), які проводять свята й фестивалі, відзначають пам'ятні події, опираються румунізації побратимів.

Рекомендована література

1. [Франко І.] Wystawa etnograficzna w Tarnopolu // Kurjer Lwowski. 1887. № 5;
2. Історія Гуцульщини. Т. 1–6. Чикаго; Л., 1975–2001;
3. Грабовецький В. Гуцульщина XIII–XIX століть. Л., 1982;
4. Худаш М. Походження назви гуцули // Гуцульщина: Історико-етногр. дослідж. К., 1987;
5. Гуцульщина: Лінгвістичні етюди. К., 1991;
6. Вардзарук Л. Етнографічні межі Гуцульщини на Прикарпатті // Гуцульщина: Перспективи її соц.-екон. і духов. розвитку в незалеж. Україні. Ів.-Ф., 1994;
7. Шухевич В. Гуцульщина: У 5 ч. Репринтне вид. Верховина, 1997–2000;
8. Гуцульські говірки. Л., 1997;
9. Худаш М. До питання походження назв бойки, гуцули, лемки // Народознавчі зошити. Л., 1998. Зошит 3;
10. U. Starosolska. Land of the Hutsuls. Jewel of the Carpathian Mountains. Photographic Survey. Philadelphia, 1998;
11. Герман К., Щербаль М. Від білих хорватів до гуцулів // Гуцул. календар на 2001 рік. Верховина, 2000;
12. Кайндль Ф. Гуцули. Чц., 2000;
13. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвіст. слов. Л., 2002;
14. Молинь В. Участь гуцульських майстрів у виставках Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) // Вісн. Львів. АМ. Л., 2002. Вип. 13;
15. Чіх-Книш Б. Традиції домашнього шкіряного промислу на Гуцульщині та процесу в цій галузі // Там само; Відродження церковного будівництва Гуцульщини // Там само; Кобилюх В. Українські козацькі назви у санскриті. Л.; К.; Д., 2003.

Бібліографічний опис:

Гуцули / М. В. Савчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-25027>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).